

ลักษณะทั่วไปของวิชารัฐศาสตร์

ความนำ

รัฐศาสตร์ (Political Science) เป็นสาขาวิชาหนึ่งในทางสังคมศาสตร์อันมีวิวัฒนาการมาอย่างยาวนาน และมีความสำคัญต่อมนุษย์เฉกเช่นวิชาความรู้อื่นๆ ทั้งนี้ องค์ความรู้ทางรัฐศาสตร์มีวิวัฒนาการผ่านกาลเวลาหลายยุคหลายสมัยนับตั้งแต่สมัยกรีกโบราณ สืบต่อผ่านมาจวบจนสมัยปัจจุบัน ดังนั้น วิชารัฐศาสตร์จึงขอบข่ายกว้างขวางมาก แต่อย่างไรก็ตาม สำหรับนักศึกษาที่เริ่มต้นสนใจศึกษาวิชารัฐศาสตร์นั้นอาจจะมีคำถามว่ารัฐศาสตร์คืออะไร รัฐศาสตร์เป็นสาขาวิชาที่ศึกษาในเรื่องอะไร และมีพัฒนาการของการศึกษาในสาขาวิชาอย่างไร ดังนั้นเนื้อความในบทนี้ผู้เขียนจะตอบคำถามข้างต้นเพื่อให้ศึกษามีความเข้าใจมากขึ้นดังต่อไปนี้

ก่อนที่จะอธิบายความหมายของวิชารัฐศาสตร์นั้น นักศึกษาควรทราบว่า ในโลกนี้ มีการจำแนกประเภทของวิชาความรู้ออกเป็น 3 สาขาใหญ่ๆ คือมนุษยศาสตร์(Humanities) วิทยาศาสตร์ธรรมชาติ (Natural Science) และสังคมศาสตร์(Social Science)(Mark Smith, 1998, pp. 3-5; โกวิท วงศ์สุรวัฒน์, 2548, น.8)

มนุษยศาสตร์ คือ วิชาที่กล่าวถึงคุณค่า (value)และผลงานของมนุษย์ ความงาม ความสุนทรีย์ อารมณ์ความรู้สึกของมนุษย์ ความเจริญของงานทางปัญญาและศิลปะจากน้ำมือของมนุษย์ ทั้งนี้ สาขาวิชาที่จัดว่าเป็นวิชามนุษยศาสตร์ เช่น ปรัชญา ดนตรี ศิลปกรรม วรรณคดี และภาษา เป็นต้น

วิทยาศาสตร์ธรรมชาติ คือ วิชาที่ได้ความรู้มาจากการศึกษาธรรมชาติและปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ อันเป็นสิ่งที่มนุษย์มิได้สร้างขึ้น ด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์(scientific method) เช่น การตั้งสมมติฐาน การรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การรายงานและการทวนสอบ กระบวนการต่างเหล่านี้ จะปราศจากอารมณ์ความรู้สึกจากมนุษย์(value free) เมื่อได้ผลการศึกษาก็จะนำมาสร้างเป็นทฤษฎีต่อไป ส่วนมากเป็นการทดลองมากกว่าการสังเกตพิจารณา สาขาวิชาของวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ เช่น เคมี ฟิสิกส์ ชีววิทยา และดาราศาสตร์ เป็นต้น

สังคมศาสตร์ คือ วิชาที่ได้ความรู้มาจากการศึกษาสังคมของมนุษย์ ตลอดจนปรากฏการณ์ทางสังคมต่างๆที่เกิดขึ้นในสังคมมนุษย์ วิชาสังคมศาสตร์แสวงหาความรู้จากสังคมมนุษย์ด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์(scientific method) แต่ทฤษฎีในทางสังคมศาสตร์ส่วนใหญ่ได้มากจากการสังเกตพิจารณา มากกว่าการทดลอง เนื่องจาก สภาพแวดล้อมของสังคมมนุษย์นั้นมีความเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอและไม่สามารถควบคุมได้เหมือนในห้องทดลองวิทยาศาสตร์ ดังนั้น การได้มาซึ่งทฤษฎีในทางสังคมศาสตร์จึงเป็นเพียงการสังเกตการณ์และความพยายามอธิบายปรากฏการณ์นั้นๆ วิชาในสาขาสังคมศาสตร์ เช่น รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ สังคมวิทยา มานุษยวิทยา ประวัติศาสตร์ จิตวิทยา และภูมิศาสตร์ เป็นต้น

คำสำคัญในการศึกษาวิชารัฐศาสตร์

การศึกษาวิชาความรู้เบื้องต้นทางรัฐศาสตร์นั้น นักศึกษามักจะถูกตั้งคำถามในช่วงแรกของการเรียนการสอนเสมอว่า การเมืองคืออะไร รัฐศาสตร์คืออะไร อำนาจคืออะไร คำถามเหล่านี้แม้จะเป็นคำถามพื้นฐาน แต่มีความสำคัญอย่างมากในการศึกษาวิชารัฐศาสตร์ในหัวข้อต่างๆ ดังนั้น ในเบื้องต้นของการเรียน นักศึกษาจึงควรมีความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับความหมายของคำสำคัญทางรัฐศาสตร์ เช่น คำว่า การเมือง (Politics) รัฐศาสตร์(Political Science) อำนาจ(Power) และอำนาจหน้าที่(Authority) ดังต่อไปนี้

การเมือง (Politics) คำว่า การเมืองภาษาอังกฤษใช้คำว่า Politics คำดังกล่าวมีรากศัพท์ดั้งเดิมมาจากภาษากรีกว่า Polis อันหมายถึงนครรัฐ คำว่า การเมือง หมายถึง การศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับในนครรัฐ มีนักวิชาการหลายคนได้อธิบายความหมายของคำว่า การเมือง ไว้ที่น่าสนใจ ดังนี้

เดวิด อีสตัน (David Easton)กล่าวว่า การเมืองเป็นเรื่องของการใช้อำนาจหน้าที่ในการจัดสรรสิ่งที่มีคุณค่าต่างๆ ให้กับสังคม (Easton, 1967, p. 129)

จอห์น เรเดคอป(John Redekop) อธิบายว่า การเมือง หมายถึง กิจกรรมที่มีเป้าประสงค์ในการปรับเปลี่ยนหรือมีอิทธิพลต่อโครงสร้างหรือกระบวนการทางการเมืองการปกครอง เปลี่ยนตัวผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง มีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายสาธารณะ มีอิทธิพลต่อการปฏิบัตินโยบาย มุ่งสร้างความตื่นตัวให้เกิดขึ้นแก่สาธารณะหรือต้องการมีอิทธิพลหรืออำนาจในรัฐบาล(Redekop, 1983, p. 149)

อลัน อาร์ บอล และ บี กาย ปีเตอร์(Alan R. Ball and B. Guy Peter) อธิบายว่า การเมือง คือ กิจกรรมที่สำคัญยิ่งของมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับสาธารณะทั้งความต้องการและความคิดเห็นผ่านสถาบันการเมือง เช่น สถาบันนิติบัญญัติ การเลือกตั้ง และคณะรัฐมนตรี รวมทั้งกระบวนการทางการเมือง เช่น การเลือกตั้ง เป็นต้น(Ball and Peter, 2000, p. 27)

โรแลนด์ เพนนอค และ เดวิด สมิธ (Roland Pennock and David Smith) อธิบายว่า การเมือง หมายถึง อำนาจที่เด็ดขาดครอบคลุมในการสถาปนาและทำนุบำรุงรักษาความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคม และทำให้สมาชิกในสังคมบรรลุผลเป้าหมายร่วมกัน ในขณะที่เดียวกันก็มีอำนาจในการทำให้ความคิดเห็นที่แตกต่างของคนในสังคมเกิดการประนีประนอมเพื่อที่จะอยู่ร่วมกันได้(Pennock and Smith, 1964, p. 9)

แอนดรูว์ เฮย์วูด(Andrew Heywood) อธิบายว่าการเมืองหมายถึงกิจกรรมของมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับการรักษาและการแก้ไขกติกาทั่วไปของการดำรงอยู่ของมนุษย์ ซึ่งกิจกรรมของมนุษย์นี้จะก่อให้เกิดทั้งความขัดแย้ง(conflict)และความร่วมมือ(cooperation)อันเป็นเรื่องปกติทั่วไปที่เกิดขึ้นในสังคม โดยการเมืองจะเกี่ยวข้องกับศิลปะของการปกครอง(art of government) กิจกรรมสาธารณะ(public affairs) การประนีประนอม(compromise) การแสดงฉันทานุมัติ(consensus) ตลอดจน การเป็นเรื่องของอำนาจและการจัดสรรสิ่งที่คุณค่าให้กับสังคม(Heywood, 2002, pp. 4-5)

บุชมอริ ยีหมะ อธิบายว่า การเมืองหมายถึงกิจกรรมต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการใช้อำนาจ หรือการมีอิทธิพลโดยมีเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์เพื่ออำนาจไว้หรือก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสิ่งต่างๆที่เกี่ยวข้องต้องการ โดยมีกระบวนการทำให้สมาชิกในสังคมบรรลุความต้องการร่วมกัน ส่วนความคิดเห็นที่แตกต่างก็สามารถยอมรับกันได้เพื่อความระบียบเรียบร้อยและความสงบสุขของสังคม(บุชมอริ ยีหมะ, 2554, น. 4)

จากคำอธิบายคำว่า การเมือง ดังที่ยกมาข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า การเมืองหมายถึงกิจกรรมของมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับอำนาจในการดำรงรักษาและการเปลี่ยนแปลงหลักพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันในสังคมผ่านกระบวนการทางการเมืองที่มีทั้งความขัดแย้งและความร่วมมือ จนสังคมสามารถบรรลุความต้องการร่วมกันได้ โดยการเมืองจะทำให้ความแตกต่างหลากหลายทางความคิดภายในสังคมนั้นสามารถประนีประนอมกันได้กันไว้เพื่อสันติสุขร่วมกันของสังคม

รัฐศาสตร์(Political Science)เป็นคำศัพท์ที่ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Political Science และมีนักวิชาการให้ความหมายที่หลากหลาย ดังต่อไปนี้

แอนดรูว์ เฮย์วูด(Andrew Heywood) อธิบายว่า รัฐศาสตร์ เป็นวิชาความรู้ที่ศึกษาเกี่ยวกับการปกครอง รัฐและการเมือง ด้วยวิธีการเชิงประจักษ์แบบวิทยาศาสตร์เพื่อวิเคราะห์สาเหตุทางการเมือง (Heywood, 2002, p. 429)

ราชิด โมเทน และซาอิด อิสลาม (Rashid Moten and Syed Islam) อธิบายว่า วิชารัฐศาสตร์ เป็นวิชาที่ศึกษาเรื่องรัฐและสังคมอันเกี่ยวข้องกับสถาบันการเมืองต่างๆของรัฐ (Moten and Islam, 2009, p. 20)

ออสติน เรนนี่(Austin Ranny)อธิบายว่า วิชารัฐศาสตร์หมายถึง วิชาที่ศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการตัดสินใจสาธารณะหรือนโยบายสาธารณะ รวมถึงกระบวนการของปัจเจกชนและสถาบันการเมืองต่างๆที่เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายสาธารณะ(Ranny, 1993, p. 25)

มาร์คัส อีทริดจ์ และโฮเวิร์ด แฮนเดลแมน (Marcus Ethridge and Howard Handelman)ให้ข้อสรุปว่า รัฐศาสตร์เป็นการศึกษาถึงการเมืองและการปกครอง ซึ่งคำว่า การเมือง (Politics)หมายถึงกระบวนการของการตัดสินใจในกลุ่ม ชุมชน หรือสังคมโดยผ่านการใช้อิทธิพล และอำนาจ ส่วนการปกครองหรือรัฐบาล (Government)หมายถึง ตัวคนหรือองค์กรที่ทำหน้าที่ตัดสินใจทางการเมืองและนำการตัดสินใจนั้นไปปฏิบัติเพื่อสังคม(Ethridge and Handelman, 2004, pp. 4-5)

ฮาโรลด์ ลาสเวลล์ (Harold Lasswell)ให้ความหมายว่า รัฐศาสตร์ เป็นศาสตร์ที่ศึกษาถึงเรื่องของการเมือง เพื่อดูว่า ใครทำอะไร เมื่อใด และอย่างไร ทั้งนี้ คำว่า ใคร หมายถึงตัวแสดงทางการเมือง เช่น ผู้นำทางการเมือง พรรคการเมือง กลุ่มผลประโยชน์ ตลอดจนผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่ต่างเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมือง ส่วนคำว่า อะไร หมายถึง สิ่งที่รัฐบาลได้กระทำหรือละเว้นไม่กระทำอันเป็นผลลัพธ์ของกระบวนการทางการเมืองและสุดท้าย คือ คำว่า อย่างไร หมายถึง วิธีการที่ใช้ในกระบวนการ

ทางการเมือง เช่น การลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง การโน้มน้าวใจ (lobby) หรือ การประท้วง เป็นต้น(Harold Lasswell, 1958, p. 8)

โกวิท วงศ์สุรวัฒน์ ให้ความหมายว่า รัฐศาสตร์ คือ วิชาที่ว่าด้วยรัฐ อันมุ่งศึกษาเกี่ยวกับรัฐ สถาบันการเมืองและความคิดทางการเมือง (โกวิท วงศ์สุรวัฒน์, 2548, น. 9)

กระมล ทองธรรมชาติ และเชาวนะ ไตรมาศ ให้ความหมายว่า รัฐศาสตร์เป็นวิชาที่ศึกษาเกี่ยวกับรัฐ (State) การเมือง (Politics) และการปกครอง (Government) โดยมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้ ประการแรก รัฐศาสตร์เป็นศาสตร์ที่ศึกษาเกี่ยวกับรัฐซึ่งมุ่งอธิบายรัฐในมิติต่างๆ เช่น กำเนิดของรัฐ ความเป็นรัฐ องค์ประกอบของรัฐ พัฒนาการของรัฐ รูปแบบและโครงสร้างของรัฐ อำนาจอธิปไตยของรัฐ และความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ เป็นต้น ประการที่สอง รัฐศาสตร์เป็นศาสตร์ที่ศึกษาเกี่ยวกับการปกครองและองค์การที่เกี่ยวกับการปกครอง มุ่งอธิบายเกี่ยวกับอำนาจสูงสุดของรัฐ เช่น การกำหนดความเป็นเจ้าของ อำนาจอธิปไตยและวิธีใช้อำนาจอธิปไตย อีกทั้ง อธิบายรูปแบบกลไก และความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันการเมืองในแต่ละรูปแบบการปกครอง เช่น รัฐบาลแบบรัฐสภา รัฐบาลแบบประธานาธิบดี รวมถึง อธิบายแบบแผนและกระบวนการในการปกครองของรัฐ เช่น การแบ่งแยกอำนาจ การตรวจสอบและถ่วงดุล อำนาจระหว่างองค์กรที่มีอำนาจด้านนิติบัญญัติกับด้านบริหาร เป็นต้นและประการที่สาม รัฐศาสตร์เป็นศาสตร์ที่เกี่ยวกับการเมือง มุ่งอธิบายการกระทำร่วมกันของผู้คนผู้มีความคิด ความเชื่อหรือมีอุดมการณ์ทางการเมืองที่เหมือนกันหรือแตกต่างกัน เช่น อุดมการณ์เสรีนิยม อุดมการณ์อนุรักษนิยม อุดมการณ์อำนาจนิยม เป็นต้น (กระมล ทองธรรมชาติ และเชาวนะ ไตรมาศ, 2546, น. 10-12)

บรรพตวีระชัย สุรพล ราชภัณฑารักษ์ และสุรพันธ์ ทับสุวรรณ มีทรรศนะในทำนองเดียวกันว่า คำว่า รัฐศาสตร์ในภาษาอังกฤษใช้ทั้งคำว่า Political Science, Politics และ Government ซึ่งแปลตรงตัวแต่ละคำได้ว่า รัฐศาสตร์ การเมือง และ การปกครอง โดยทั้ง 3 คำมีความหมายที่ใช้แทนกันได้ ซึ่งก็หมายความว่า รัฐศาสตร์นั้นเป็นสาขาวิชาที่ศึกษาเรื่อง รัฐ การเมือง และการปกครองนั่นเอง กล่าวคือ รากศัพท์ของรัฐศาสตร์มีที่มาจากภาษาอังกฤษว่า Political Science มาจากภาษาเยอรมันว่า Staatswissenschaft ซึ่งแปลว่า ศาสตร์แห่งรัฐ ส่วนคำว่า การเมือง ที่มาจากภาษาอังกฤษว่า Politics มาจากคำในภาษากรีกว่า Polis มีความหมายว่า เมือง หรือนครรัฐที่มีโครงสร้างทางการเมืองในยุคกรีกโบราณและคำว่า การปกครอง ที่มาจากภาษาอังกฤษว่า Government มีรากศัพท์มาจากภาษากรีกว่า Kybernetesซึ่งแปลว่า ผู้ถือหางเสือเรือนำไปสู่การเปรียบเปรยว่าการปกครองและโดยเฉพาะรัฐบาลเปรียบเสมือนเรือ(บรรพต วีระชัย สุรพล ราชภัณฑารักษ์ และสุรพันธ์ ทับสุวรรณ, 2551, น. 4-5)

บุษกรียี หมะเหินเห็นว่า รัฐศาสตร์เป็นสาขาวิชาที่ศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับรัฐ การเมืองและการปกครอง ระบบการเมือง กระบวนการและกิจกรรมทางการเมืองต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการจัดสรรหรือแบ่งปันสิ่งที่มีคุณค่าทางสังคม(บุษกรียี หมะ, 2554, น. 3)

จากความหมายของนักวิชาการที่ได้ให้ไว้ข้างต้น เราจึงพอสรุปได้ว่า รัฐศาสตร์เป็นวิชาที่ศึกษาเรื่องเกี่ยวกับรัฐ(State) ในมิติต่างๆ นับแต่กำเนิด รูปแบบของรัฐ โครงสร้างของรัฐ การรับรองรัฐ และความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ รวมถึงการศึกษาเรื่องเกี่ยวกับการเมือง(Politics) อันเป็นการกระทำร่วมกันของมนุษย์ผู้มีความคิดและอุดมการณ์ที่แตกต่างกันซึ่งมุ่งที่จะดำรงรักษาและเปลี่ยนแปลงหลักการพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันในสังคม ตลอดจนเรื่องการปกครอง(Government) ซึ่งเกี่ยวข้องกับรูปแบบการปกครอง บทบาทและความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันการเมือง รูปแบบของรัฐบาล การจัดระบบบริหารราชการแผ่นดิน กระบวนการทางการปกครองของรัฐ เป็นต้น

ขอบข่ายของวิชารัฐศาสตร์

รัฐศาสตร์ถือเป็นสาขาวิชาที่มีขอบข่ายความสนใจกว้างขวางมาก โดยรัฐศาสตร์เป็นวิชาที่มีศูนย์กลางของความสนใจอยู่ที่รัฐ และการปกครอง เช่น สถาบันการเมือง กฎระเบียบในการปกครอง โครงสร้างทางการเมือง ระบบบริหารราชการ นโยบายสาธารณะ พรรคการเมือง หรือกลุ่มผลประโยชน์ ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐอย่างไรก็ตาม เราสามารถสรุปขอบข่ายของวิชารัฐศาสตร์โดยแบ่งออกเป็นสาขาต่างๆ (โกวิทวงศ์สุวัฒน์, 2548, น. 14-16; ปรีชา หงษ์ไกรเลิศ, 2541, น. 611; ทินพันธุ์ นาคะตะ, 2541, น. 17-34) ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

1. สาขาปรัชญาการเมือง (Political Philosophy) ปรัชญาการเมืองนับเป็นสาขาวิชารัฐศาสตร์ที่เก่าแก่ที่สุด ซึ่งอาจถือได้ว่า ปรัชญาการเมืองเป็นจุดกำเนิดและนำไปสู่พัฒนาการขององค์ความรู้ของรัฐศาสตร์ในเวลาต่อมาด้วยเหตุที่ปรัชญาการเมืองมุ่งตั้งคำถามและหาคำตอบที่สำคัญยิ่งในวิชารัฐศาสตร์คือ รัฐที่ดีควรเป็นอย่างไร ผู้ปกครองที่ดีควรเป็นอย่างไร สังคมการเมืองที่จะทำให้มนุษย์มีคุณธรรมได้ควรเป็นเช่นไร ทั้งนี้ สาขาปรัชญาการเมืองพิจารณาการเมืองในลักษณะที่พึงจะเป็น (should be) มากกว่าจะพิจารณาการเมืองตามที่เป็นอยู่จริงขณะนั้น สาขาปรัชญาการเมืองจึงถูกมองว่ามีความเป็นวิทยาศาสตร์น้อยที่สุดซึ่งหมายถึงมีปัญหาเรื่องความเป็นกลาง เพราะเกี่ยวข้องกับค่านิยมหรือปทัสถาน (normative) ว่ารัฐควรเป็นอย่างไร และพลเมืองควรปฏิบัติเช่นไร

2. สาขากฎหมายมหาชน (Public Law) กฎหมายมหาชนคือ กฎหมายที่กำหนดแบบแผนทางนิติสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับเอกชน ได้แก่ กฎหมายรัฐธรรมนูญ กฎหมายปกครอง กฎหมายอาญา กฎหมายระหว่างประเทศ สาขากฎหมายมหาชนนี้จำแนกได้เป็น 2 ประเภท คือ ประเภทแรก กฎหมายมหาชนภายใน เช่น รัฐธรรมนูญ กฎหมายปกครอง และกฎหมายการคลังและภาษีอากร การศึกษากฎหมายมหาชนภายในมุ่งวิเคราะห์เนื้อหาของกฎหมายรัฐธรรมนูญในฐานะที่เป็นกฎหมายที่กำหนดหรือวางระเบียบให้กับสถาบันทางการเมืองของรัฐ หรือกำหนดกฎเกณฑ์ องค์ประกอบ โครงสร้างของรัฐและสถานะของพลเมืองภายในรัฐ ส่วนกฎหมายปกครองเป็นกฎหมายที่เกี่ยวกับการจัดระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน โดยฝ่ายปกครอง การควบคุมการใช้อำนาจและดุลพินิจของฝ่ายปกครองและวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง รวมถึง กฎหมายการคลังและภาษีอากร และประเภทที่สอง กฎหมายมหาชนภายนอก เช่น กฎหมายระหว่างประเทศเป็นกฎหมายซึ่งใช้บังคับแก่ผู้ทรงสิทธิในกฎหมายระหว่างประเทศ เช่น รัฐ และองค์การระหว่างประเทศ เป็นต้น

3. สาขาการเมืองการปกครอง (Government) สาขานี้มุ่งให้ความสนใจศึกษาเกี่ยวกับสถาบันการเมืองต่างๆ ทั้งในสังคมที่มีรูปแบบการปกครองแบบประชาธิปไตยและในรูปแบบอื่นๆ ในโลกเช่นการปกครองในกลุ่มประเทศยุโรป หรือกลุ่มประเทศเอเชียตะวันออก รวมถึงสถาบันการเมืองต่างๆ อาทิ สถาบัน

นิติบัญญัติ สถาบันบริหาร สถาบันตุลาการ พรรคการเมือง กลุ่มผลประโยชน์ ตลอดจน ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันการเมืองต่างๆ ความสัมพันธ์ทางปกครองระหว่างรัฐบาลกลางและรัฐบาลท้องถิ่น นอกจากนี้ ยังศึกษาเกี่ยวกับภาวะผู้นำทางการเมือง ชนชั้นนำ ควบคู่กับการศึกษาในเรื่องของฝ่ายบริหาร ศึกษาพฤติกรรมของฝ่ายนิติบัญญัติตลอดจนในส่วนของประชาชนเป็นการศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมทางการเมืองและการออกเสียงเลือกตั้ง เป็นต้น

4. สาขารัฐประศาสนศาสตร์ (Public Administration) สาขาวิชานี้มุ่งศึกษาดังกล่าวนี้ อาจเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า การบริหารรัฐกิจ สาขานี้มุ่งศึกษาถึงองค์การของภาครัฐหรือระบบราชการ ระบบและกระบวนการในการบริหารระบบราชการ การนำนโยบายที่ได้รับมอบหมายจากรัฐบาลไปปฏิบัติ มุ่งเน้นให้ผู้ศึกษาได้ทราบถึงกฎเกณฑ์ ระเบียบ ตลอดจนเทคนิค วิธีการต่างๆ ในการบริหารงานราชการให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล สาขานี้มีลักษณะเป็นสหวิทยาการ เนื่องจากมีหยิบยืมองค์ความรู้จากสาขาอื่นๆ มาใช้ให้เป็นประโยชน์ในการปรับปรุงสาขาของตนเองเพื่อให้การนำไปใช้บรรลุผลสำเร็จด้วยดี โดยเฉพาะในปัจจุบันนี้มีการหยิบยืมองค์ความรู้ของสาขาวิชาการบริหารธุรกิจมาใช้อย่างแพร่หลาย โดยเฉพาะเทคนิคต่างๆ ในการบริหารงาน การนำเอาแนวความคิดและวัฒนธรรมการทำงานของภาคธุรกิจมาปรับใช้ในการให้บริการของภาครัฐด้วยเช่นกัน

5. สาขาการเมืองเปรียบเทียบ (Comparative Politics) สาขานี้มุ่งศึกษาด้วยการเปรียบเทียบประเด็นปัญหาต่างๆ ในทางการเมืองการปกครองกับสังคมอื่นๆ ทั้งในสังคมที่พัฒนาแล้ว กำลังพัฒนา และด้อยพัฒนา เช่น เปรียบเทียบในประเด็นกลไกการบริหารการปกครองระบอบประชาธิปไตยกับระบอบเผด็จการ กระบวนการทางการเมืองของพรรคการเมือง และกลุ่มผลประโยชน์ การเลือกตั้ง รวมถึงบทบาททหารกับการเมือง เป็นต้น สาขาดังกล่าวมุ่งศึกษาเปรียบเทียบเป็นสำคัญ เนื่องจาก มีความต้องศึกษาความเหมือนและความแตกต่าง ข้อดีและจุดบกพร่องของแต่ละประเทศทั้งพัฒนาแล้วและกำลังพัฒนา เพื่อนำส่วนที่เป็นข้อดีมาปรับปรุงแก้ไขจุดบกพร่องในสังคมของตนเองให้ดีขึ้นต่อไป

6. สาขาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ (International Relations) สาขานี้มุ่งเน้นศึกษาพฤติกรรมของประเทศหรือรัฐต่างๆ ที่มีผลต่อประเทศหรือรัฐอื่น ทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม เช่น นโยบายต่างประเทศ การเมืองระหว่างประเทศ เศรษฐกิจการเมืองระหว่างประเทศ เช่น นโยบายต่างประเทศ การเมืองระหว่างประเทศ เศรษฐกิจการเมืองระหว่างประเทศ สงครามและความขัดแย้งการจัดสรรอำนาจระหว่างประเทศ กฎหมายระหว่างประเทศ ตลอดจนตัวแสดงที่ไม่ใช่รัฐแต่มีบทบาทสูงในเวทีการเมืองระหว่างประเทศในปัจจุบัน เช่น องค์การระหว่างประเทศ ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมระหว่างประเทศ ขบวนการการก่อการร้าย เป็นต้น

สำหรับวิชาชีพของนักศึกษาผู้ศึกษารัฐศาสตร์นั้นลิขิต ธีรเวคิน ให้เห็นเกี่ยวกับความเป็นวิชาชีพของนักรัฐศาสตร์ว่า นักรัฐศาสตร์มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาสังคมไทยในหลายมิติ เช่น ประการแรก บทบาทในการเป็นผู้บริหาร นักรัฐศาสตร์สามารถปฏิบัติหน้าที่ในฐานะเจ้าหน้าที่ของรัฐ เช่น เจ้า

พนักงานปกครองหรือปลัดอำเภอ นายอำเภอ และผู้ว่าราชการจังหวัด รวมทั้งสามารถรับราชการใน
กระทรวง ทบวงกรมต่างๆมากมาย เนื่องจากนักรัฐศาสตร์ได้ศึกษาระบบการปกครอง การบริหารราชการ
กฎหมายปกครอง การบริหารโครงการ ฯลฯ อีกทั้งยังสามารถปฏิบัติงานในภาคเอกชนได้ด้วย ประการที่
สอง นักรัฐศาสตร์มีบทบาทในฐานะการเป็นนักวิชาการ ด้วยเหตุที่นักรัฐศาสตร์ได้ศึกษาในเชิงทฤษฎี และ
แนวความคิด หลักการสำคัญต่างๆจึงสามารถให้ข้อเสนอแนะ หรือประยุกต์ใช้ความรู้ให้เกิดประโยชน์กับ
สังคมอย่างกว้างขวาง เช่น การเป็นอาจารย์มหาวิทยาลัย การทำหน้าที่เป็นผู้เชี่ยวชาญในกรรมาธิการของ
ฝ่ายนิติบัญญัติ ที่ปรึกษาของรัฐบาลอันสามารถใช้ความรู้สร้างสรรค์สังคมไทยให้ดีขึ้นได้ เป็นต้น (ลิขิต ธีร
เวคิน, 2553, น. 338-339)

เอกสารประกอบการสอน พศ.ดร.ณัฐพล ใจจริง

พัฒนาการของวิชารัฐศาสตร์

รัฐศาสตร์เป็นสาขาวิชาที่มีอายุกว่า 2,500 ปี นับตั้งแต่ยุคกรีกโบราณจวบจนปัจจุบันส่งผลทำให้รัฐศาสตร์มีลักษณะเนื้อหา หรือความสนใจในการศึกษาของวิชารัฐศาสตร์มีการเปลี่ยนแปลงไปตามพัฒนาการของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป(อนุสรณ์ ลิมมณี, 2542, น.16-19)ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

1. ยุคเริ่มต้นหรือยุคกรีกโบราณในยุคกรีกโบราณหรือกว่า 2,500 ปีมาแล้ว กรีกถือเป็นจุดเริ่มต้นของวิชารัฐศาสตร์ เนื่องจาก สมัยกรีกเป็นยุครุ่งเรืองทางปัญญา มีพัฒนาในการแสวงหาความรู้ที่สำคัญยิ่ง มีนักปรัชญาการเมืองหลายคนมุ่งแสวงหาหรือตอบคำถามว่า รัฐที่ดีควรมีลักษณะเช่นใด ผู้ปกครองที่ดีควรเป็นอย่างไร ระบบการปกครองที่ดีเป็นอย่างไร การแสวงหาความสัมพันธ์ระหว่างระบบการปกครองที่ดีกับจริยธรรม ความสนใจเช่นนี้ทำให้รัฐศาสตร์ในยุคนี้แสวงหาในสิ่งที่ควรจะเป็น มิใช่สิ่งที่ปรากฏขึ้นอยู่จริง ทั้งนี้ นักปรัชญาการเมืองที่มีชื่อเสียง ได้แก่โสเครตีส (Socrates)เพลโต (Plato) และอริสโตเติล (Aristotle) เป็นต้น

2. ยุคจักรวรรดิโรมันและยุคกลางในยุคจักรวรรดิโรมันเรื่องอำนาจนั้น วิชารัฐศาสตร์ให้ความสำคัญในการศึกษาด้านกฎหมาย โดยถือว่ากฎหมายเป็นแก่นของสาขาวิชารัฐศาสตร์มากกว่าปรัชญา เนื่องจากโรมันต้องการนำกฎหมายไปใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการจัดระเบียบสังคมของจักรวรรดิที่แผ่ขยายอำนาจไปยังดินแดนต่างๆ และรวบรวมพลเมืองของดินแดนอื่นๆผนวกเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของจักรวรรดิอยู่ภายใต้อำนาจปกครองเดียวกัน ระหว่างปี ค.ศ.527-565 ในยุคสมัยของพระเจ้าจักรพรรดิจัสติเนียน (Justinian)มีการสร้างประมวลกฎหมายโรมัน จนกลายเป็นรากฐานของประมวลกฎหมายจนกลายเป็นบ่อเกิดของกฎหมายในหลายประเทศของยุโรป

สำหรับยุคกลางของยุโรปคือ ช่วงเวลาหลังจากยุคโรมันหรือประมาณศตวรรษที่5-12 รัฐศาสตร์ในยุคนี้ได้รับอิทธิพลอย่างมากจากคริสตจักร ซึ่งแผ่อำนาจและอิทธิพลเหนือสังคมในทุกๆด้าน รวมถึงอาณาจักรด้วย องค์พระสันตะปาปาทรงเป็นผู้นำสูงสุดทางศาสนา ทรงมีบทบาทและอิทธิพลสูงในการกำหนดแนวทางทางการปกครองทุกด้าน อีกทั้งทรงมีอำนาจการแต่งตั้งและถอดถอนกษัตริย์อีกด้วยและมีการใช้หลักธรรมคำสั่งสอนทางศาสนาเป็นเครื่องมือสำคัญในการวินิจฉัยปัญหาในการบริหารบ้านเมือง ส่งผลให้เนื้อหาของสาขาวิชารัฐศาสตร์จึงเน้นคำสั่งสอน หรือหลักของคริสต์ศาสนาเป็นบรรทัดฐานอ้างอิง เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างการเป็นศาสนิกชนกับการเป็นพลเมืองของรัฐ ความสัมพันธ์ระหว่างศาสนจักรกับอาณาจักร ดังนั้น รัฐในยุคกลางจึงตกอยู่ในอำนาจของคริสตจักร การกำหนดแนวทางการบริหารบ้านเมืองในด้านต่างๆจึงตกอยู่ภายใต้อำนาจขององค์พระสันตะปาปาแห่งกรุงโรม

3. ยุคสมัยใหม่รัฐศาสตร์ยุคสมัยใหม่นี้เริ่มต้นขึ้นเมื่อประมาณศตวรรษที่16ซึ่งตรงกับยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการ (Renaissance) ในขณะเดียวกันยุคนี้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญประการหนึ่งคือ การปฏิรูป

ทางศาสนา (The Reformation) เป็นผลให้อำนาจของศาสนจักรที่เคยยิ่งใหญ่และมีอิทธิพลต่อสังคมใน ทุกๆด้านในยุคสมัยกลางมีอันต้องเสื่อมลง เนื่องจากสังคมไม่ยอมรับต่อแนวคิดเกี่ยวกับอำนาจสูงสุดของ องค์พระสันตะปาปาแห่งกรุงโรมอีกต่อไป พระมหากษัตริย์ที่เคยตกอยู่ภายใต้อำนาจของศาสนจักรก็เป็น อิสระ ปลอดภัยจากการแทรกแซงของศาสนจักร และกษัตริย์ในหลายประเทศได้ถือโอกาสเข้าควบคุมการ ดำเนินงานของศาสนจักรในดินแดนของตน

รัฐศาสตร์ในยุคนี้ เริ่มต้นที่ ความคิดและงานเขียนของของนิโคโล มาคิอาเวลลี (Niccolo Machiavelli) นักปรัชญาการเมืองชาวอิตาลี ซึ่งนักวิชาการเป็นการจุดเริ่มต้นของรัฐศาสตร์ยุคสมัยใหม่ เนื่องจากมีความแตกต่างอย่างชัดเจนเมื่อเปรียบเทียบกับรัฐศาสตร์ยุคกรีก ทั้งนี้ รัฐศาสตร์ยุคกรีกเชื่อมโยง ระบอบการปกครองกับศีลธรรม จริยธรรมเข้าด้วยกัน เพื่อแสวงหาสิ่งที่ดี สิ่งที่ดีควรเป็น ซึ่งเป็นการมองในเชิง อุดมคติ แต่มาคิอาเวลลี เสนอให้พิจารณาการปกครองในความเป็นจริง ทำความเข้าใจปกครองอย่าง ที่ปรากฏเป็นจริงหรือให้หันมาสนใจสิ่งที่เป็นอยู่จริงงานเขียนสำคัญของมาคิอาเวลลีคือ The Prince หรือใน ฉบับภาษาไทยคือ เจ้าผู้ปกครอง เนื้อหาสาระที่สำคัญก็คือ มาคิอาเวลลี เสนอถึงความเป็นจริงในทาง การเมืองที่ตัวผู้ปกครอง หรือคนที่คิดจะมีอำนาจในทางการเมืองจำเป็นต้องให้ความสนใจเพื่อให้ได้อำนาจ ใช้อำนาจ และรักษาอำนาจไว้ เช่น เสนอว่า ผู้ปกครองต้องมีความเข้มแข็งแบบสิงโตและเฉลียวฉลาดแบบ สุนัขจิ้งจอก ความคิดทางการเมืองของเขาจึงเกี่ยวข้องกับโลกที่เป็นจริงไม่ใช่โลกในอุดมคติ

นอกจากนี้ งานเขียนที่สะท้อนการก้าวเข้าสู่รัฐศาสตร์ยุคสมัยใหม่ เช่น งานเขียนของโทมัส ฮอบส์ (Thomas Hobbes) ได้แก่ The Leviathan งานเขียนของจอห์น ล็อก (John Locke) ได้แก่ Two Treatises of Government งานเขียนของฌอง ฌาคส์ รูสโซ (Jean-Jacques Rousseau) ได้แก่ The Social Contract หรือสัญญาประชาคม งานเขียนของมองเตสกีเยอ (Montesquieu) ได้แก่ The Spirit of the Law หรือ วิญญาณของกฎหมาย เป็นต้น ทั้งนี้ งานเขียนของจอห์น ล็อก (John Locke) ฌอง ฌาคส์ รูสโซ (Jean-Jacques Rousseau) และมองเตสกีเยอ (Montesquieu) ได้นำไปสู่แรงดลใจที่สำคัญการเปลี่ยนแปลง ทางการเมืองที่สำคัญในปลายศตวรรษที่ 17 เช่น การปฏิวัติในอเมริกา (1776) และการปฏิวัติฝรั่งเศส (1789) แนวคิดการปกครองโดยกฎหมาย การแบ่งแยกอำนาจ และผู้ปกครองที่มาจากสามัญชน แนวคิด ใหม่ๆในการปกครองจากงานเขียนข้างต้นได้กลายเป็นความจริง ผ่านการร่างรัฐธรรมนูญที่นำไปสู่การ จัดตั้งและการจัดความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันการเมือง การรับรองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนใน รัฐธรรมนูญและกฎหมายต่างๆ ดังนั้น รัฐธรรมนูญ และกฎหมายต่างๆจึงเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างระบอบ ประชาธิปไตยการปฏิวัติในอเมริกา และฝรั่งเศสได้กลายเป็นแม่แบบของการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง และเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงสำเร็จกระบวนการร่างรัฐธรรมนูญเพื่อสถาปนาระบอบการปกครองจึงเป็นสิ่ง สำคัญ ด้วยเหตุนี้ การศึกษารัฐธรรมนูญและกระบวนการทางกฎหมายจึงกลายเป็นหัวใจของการศึกษา รัฐศาสตร์ หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า การศึกษาแนวกฎหมายและสถาบันการเมือง (Legal-Institutional Approach) ในเวลาต่อมา

4. ยุคปัจจุบัน ในต้นศตวรรษที่ 20 ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองขนานใหญ่ในยุโรป เช่น การเกิดผู้นำเผด็จการในสหภาพโซเวียต เยอรมนี อิตาลี และความน่าสะพรึงกลัวของสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้สร้างความตกตลึงให้กับนักรัฐศาสตร์ เนื่องจาก พวกเขาไม่สามารถอธิบายปรากฏการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นได้เพราะวิธีการศึกษาเดิมมุ่งสนใจศึกษาที่ตัวสถาบันการเมืองในแง่ของโครงสร้าง อำนาจ หน้าที่ ตามกฎหมาย และหลังเสร็จสิ้นสงครามโลกครั้งที่2ได้เกิดปรากฏการณ์ทางการเมืองหลายอย่าง ได้แก่ การได้รับเอกราชของประเทศใหม่หลายแห่งหลังตกเป็นอาณานิคมมาอย่างยาวนาน การพัฒนาและการขยายตัวของเศรษฐกิจภาคอุตสาหกรรม ความก้าวหน้าของความรู้ทางวิทยาศาสตร์ เป็นผลทำให้นักรัฐศาสตร์หันมาทบทวนสิ่งที่ตนเองสนใจศึกษามาโดยตลอด รวมทั้งวิธีการในการศึกษาใหม่เพื่อจะได้ค้นพบความจริงทางการเมือง

ลักษณะเด่นของรัฐศาสตร์ในยุคนี้คือ การพัฒนาด้านเทคนิคและวิธีการทางการศึกษา การขยายขอบเขตการศึกษา และการผสมผสานแนวทางการศึกษาเพื่อใช้สำหรับศึกษาการพัฒนาทางการเมือง (Political Development) และการศึกษาการเมืองเปรียบเทียบ (Comparative Politics) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบในประเทศต่างๆ นำแบบอย่างของประเทศที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาทางการเมืองซึ่งมักจะเป็นประเทศในโลกตะวันตกมาเป็นต้นแบบ (model) ในการไปใช้พัฒนาประเทศที่ยังด้าหลัง โดยเฉพาะประเทศเกิดใหม่ที่เพิ่งได้รับเอกราชทั้งหลายรัฐศาสตร์ในยุคนี้จึงได้นำเทคนิควิธีการศึกษาแบบพฤติกรรมศาสตร์ (Behavioralism) ซึ่งได้รับอิทธิพลจากสาขาวิชาสังคมวิทยาและจิตวิทยาที่รับเอาวิธีการศึกษาของสาขาวิชาทางวิทยาศาสตร์ธรรมชาติมาใช้ศึกษาพฤติกรรมทางการเมืองที่เกิดขึ้นจริงทั้งในระดับตัวบุคคล องค์กร สถาบัน รัฐ ภูมิภาค และโลก เช่น ในระดับตัวบุคคลจะศึกษาในแง่ทัศนคติ แรงจูงใจ ค่านิยม ความเชื่อ การมีส่วนร่วมทางการเมือง

อย่างไรก็ตาม อิทธิพลของแนวพฤติกรรมศาสตร์ที่มีต่อการศึกษารัฐศาสตร์ ซึ่งต่อเนื่องยาวนานมาหลายสิบปีก็ถูกโจมตี วิพากษ์วิจารณ์อย่างรุนแรงถึงความน่าเชื่อถือต่อผลของการศึกษา และความเหมาะสมของการนำเทคนิควิธีการของสาขาวิชาวิทยาศาสตร์ธรรมชาติมาใช้ในการศึกษาสังคมมนุษย์ซึ่งมีความแตกต่างกัน นอกเหนือจากนั้น รัฐศาสตร์แนวนี้ยังถูกโจมตีอย่างรุนแรงถึงประเด็นที่หยิบมาศึกษาว่าเป็นเรื่องเล็กที่ไม่สำคัญ ไม่สมควรเลือกมาศึกษา ในขณะที่ประเด็นที่สำคัญกลับละเลยไม่สนใจ ปัจจุบันนี้ การศึกษารัฐศาสตร์จึงขยายขอบเขตกว้างไกล เช่น ให้ความสนใจเรื่องปัญหาโรคเอดส์กับการเมือง สตรีกับการเมือง การเมืองกับนโยบายสาธารณะ เป็นต้น ในขณะที่เดียวกันก็เปิดโอกาสต่อแนวทางหรือวิธีการศึกษาแนวต่างๆ อย่างหลากหลายเพื่อทำความเข้าใจต่อปรากฏการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นให้มากที่สุด เช่น วิธีการศึกษาแนวการตีความ (Hermeneutics) เป็นต้น (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2557, น. 3-35; บุญอวี ยี่หะ, 2554, น. 7-13)

พัฒนาการของวิชารัฐศาสตร์ในประเทศไทย

พัฒนาการของวิชารัฐศาสตร์ในไทยนั้น มีนักวิชาการได้เสนอคำอธิบายกำเนิดวิชารัฐศาสตร์ไทย แบ่งได้ 2 แนวความคิด (นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, 2546, น. 23-27) ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

แนวความคิดแรก เห็นว่า วิชารัฐศาสตร์ไทย มีจุดเริ่มต้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 เนื่องจาก ไทยต้องเผชิญหน้ากับการคุกคามจากมหาอำนาจตะวันตก ส่งผลให้ไทยต้องการสร้างความทันสมัยเพื่อด้านมหาอำนาจตะวันตกด้วย โดยถือว่าการปฏิรูประบบบริหารราชการแผ่นดินของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในราวปี พ.ศ. 2435 เป็นจุดกำเนิดของการสถาปนารัฐสมัยใหม่ (Modern-State) ขึ้นในสังคมไทย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ จึงทรงโปรดเกล้าฯ จัดตั้งโรงเรียนนายร้อยทหารบก (พ.ศ. 2430) โรงเรียนกฎหมาย (พ.ศ. 2440) และโรงเรียนมหาดเล็กหลวง (พ.ศ. 2445) เพื่อการผลิตคนที่มีความรู้เฉพาะเพื่อป้อนเข้าสู่ระบบราชการ ทั้งนี้ การผลิตคนป้อนระบบราชการในช่วงแรก โรงเรียนเหล่านี้เปิดรับเฉพาะลูกหลานของพระบรมวงศานุวงศ์และเจ้านาย ข้าราชการชั้นสูงเท่านั้น โดยในโรงเรียนมหาดเล็กหลวงนั้นจะมีการจัดการเรียนการสอนวิชารัฐศาสตร์ที่มีลักษณะเป็นวิชาชีพ หรือวิชาเพื่อการไปประกอบอาชีพในระบบราชการ เช่น นักปกครอง ปลัดอำเภอ นายอำเภอ ผู้ว่าราชการจังหวัด สมุหเทศาภิบาล เป็นต้นต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ได้ทรงสถาปนาโรงเรียนมหาดเล็กหลวงขึ้นเป็นจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในปี พ.ศ. 2459 มีการจัดตั้งคณะรัฐศาสตร์ขึ้นเป็นหนึ่ง ในบรรดาคณะแรกๆ ที่จัดตั้งขึ้นมา (อนุสรณ์ ลีมนณี, 2541; กระมล ทองธรรมชาติและเชาวนะ ไตรมาส, 2546, น. 23)

อย่างไรก็ตาม การเปิดรับคนเข้าศึกษาในวิชารัฐศาสตร์ในช่วงเวลาดังกล่าว ยังไม่เปิดกว้าง เนื่องจากด้วย ขณะนั้น มีการจำกัดการรับลูกหลานของชนชั้นนำเท่านั้นที่สามารถเรียนวิชาดังกล่าวได้ ประกอบกับเนื้อหาวิชาที่เรียนกันในขณะนั้น มิได้เป็นหลักวิชาการทางวิชารัฐศาสตร์แต่เป็นเพียงศิลปของการปกครอง (Statecraft) เท่านั้น ทั้งนี้ หลักวิชาการทางวิชารัฐศาสตร์สำคัญ เช่น วิชา กฎหมายรัฐธรรมนูญ กฎหมายปกครอง การแบ่งแยกอำนาจ สิทธิมนุษยชน วิชาเศรษฐศาสตร์ ที่มุ่งสร้างความเข้มแข็งให้บังเกิดกับรัฐประชาชาติ การปกครองในระบอบประชาธิปไตย ยังมิได้ปรากฏขึ้นในสมัยดังกล่าว เนื่องจาก หลักวิชาเหล่านี้จะบ่อนทำลายและคุกคามของระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์โดยตรง กล่าวอีกอย่างคือ วิชารัฐศาสตร์ในสมัยดังกล่าว คือ รัฐศาสตร์ในยุคสมบูรณาญาสิทธิราชย์ (นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, 2546, น. 27)

แนวคิดที่สอง เห็นว่า วิชารัฐศาสตร์ไทย มีจุดเริ่มต้น เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 จากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาสู่ประชาธิปไตยโดยคณะราษฎร ทั้งนี้ การเปลี่ยนแปลงการปกครองมาสู่ระบอบประชาธิปไตยของไทยมีผลกระทบต่อการศึกษาวิชารัฐศาสตร์อย่างมากโดยเริ่มจากการจัดตั้งมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองขึ้น (พ.ศ. 2477) ซึ่งมีวัตถุประสงค์การจัดตั้งเพื่อเผยแพร่ความรู้ในการการเมืองการปกครอง กฎหมายและเศรษฐศาสตร์ให้กับพลเมืองไทย และสามารถเข้ามามีส่วนในการร่วมบริหารราชการ และการปกครองภายใต้ระบอบประชาธิปไตยได้ ทั้งนี้ การศึกษาวิชารัฐศาสตร์ในขณะนั้นเป็นการศึกษาตามแนวกฎหมายและสถาบันนิยม (Legal-Institutionalism) ซึ่งมี

เป้าหมายสนับสนุนการสถาปนาระบบประชาธิปไตยและการเคารพเสรีภาพและความเสมอภาคให้มีความมั่นคงในไทย ดังนั้น วิชากฎหมายรัฐธรรมนูญ วิชากฎหมายปกครอง วิชาระเบียบบริหารราชการ แนวคิดการแบ่งแยกอำนาจ สิทธิมนุษยชน วิชาเศรษฐศาสตร์ที่มุ่งสร้างความเข้มแข็งให้บังเกิดกับรัฐ ประชาชาติและการปกครองในระบบประชาธิปไตย

เมื่อปี ค.ศ. 1774 ผู้นำคนสำคัญของคณะราษฎรได้ก่อตั้งมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง ในปี พ.ศ. 2477 เปิดโอกาสให้ประชาชนคนทั่วไปได้เข้าศึกษาวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองอย่างกว้างขวาง ซึ่งครอบคลุมเนื้อหาวิชาทางด้านกฎหมาย เศรษฐศาสตร์ และมีการโอนหลักสูตรของคณะรัฐศาสตร์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเข้ามารวมในหลักสูตรที่มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง

ต่อมาในปี พ.ศ. 2491 มีการจัดตั้งคณะรัฐศาสตร์ขึ้นที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในปี พ.ศ. 2492 โดยหลักสูตรของทั้ง 2 มหาวิทยาลัยมีจุดมุ่งหมายเพื่อผลิตบัณฑิตไปเป็นปลัดอำเภอในกระทรวงมหาดไทย อย่างไรก็ตาม นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2509 เมื่อประเทศได้มีการพัฒนาประเทศไปตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับแรกก็เริ่มขึ้นในสมัยรัฐบาลของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ รัฐศาสตร์ไทยก็มีการเปลี่ยนแปลง จากการเน้นผลิตบัณฑิตเพื่อป้อนเข้าสู่ระบบราชการโดยเฉพาะกระทรวงมหาดไทยมาสู่ความเป็นวิชาการเพื่อให้บัณฑิตเป็นผู้มีความรู้ความสามารถในการค้นคว้าและวิเคราะห์ปัญหาต่างๆ ทางการเมืองและการปกครอง หรือการมุ่งผลิตนักวิชาการด้านรัฐศาสตร์แขนงต่างๆ ไซ้ผลิตนักปกครอง หรือบุคลากรเพื่อป้อนเข้าสู่ระบบราชการแต่อย่าง เดียวดังเช่นในอดีตอีกต่อไป (วิวัฒน์ เอี่ยมไพรวัน, 2546: 307-315)